

Antun Weissgerber

»ZA SVAKOG ČOVJEKA«

Čitajući najnoviju encikliku pape Ivana Pavla II., ne možemo ne zapaziti vrlo naglašen personalizam kršćanske poruke. Već sam naslov »Otkupitelj čovjeka« ističe osobnu usmjerenost otkupljenja »za svakoga čovjeka«, iako na zajedničkom temelju spasenja za sve ljude. U božanskoj Objavi dominira ona riječ Božja koja je upravljena »svemu narodu«, »svim sinovima Izraelovim«, ili, u Novom Savezu, »svim narodima«, cijeloj »Crkvi Božjoj«. No ta usmjerenost zajednici nije nijekanje osobnosti, nego naglašavanje općenitosti Božje poruke. Osobnost je toliko utkana u Božji spasiteljski plan da Bog sve svoje opće poruke šalje preko značajnih osoba, koje je osobno pozvao, od kojih je tražio osobni odziv da bi se svom svojom osobnošću zauzeli za Božji narod. Ni u primanju objavljenih poruka nije Bog zadovoljan društvenim mehanizmom vjerske zajednice, nego gleda, sudi, kažnjava i nagrađuje prema osobnoj suradnji. Vrhunac spasenja jest osobno djelo Sina Božjega, koji je pozivao posve osobno: i svoju majku Mariju, i svoje apostole, i obraćene grešnike. Ni Crkva nije izrasla iz neke opće ideologije, nego iz osobne žrtve Kristove. U nju se ne uključuje nekim doktrinalnim pristankom, nego osobnom vjerom i osobnim krstom. Ni sakramenti milosti ne dijele se kolektivnim činom, nego osobnim davanjem svakom pojedincu. Ni obraćenje ne može biti društvena dresura, nego sasvim osobni preokret mišljenja i življenja. Cijela je Objava djelo osobnoga Boga, a kršćanstvo je djelo osobnoga Krista, koji ne traži vjeru u ogoljenu nauku, nego u svoju božansku Osobu, a zbog njezina ugleda u samu nauku. »Tko vjeruje u me ... Ako meni ne vjerujete ... *Moja* riječ nije moja, nego onoga koji me posla...« Najdublja dubina osobnosti izbija iz Kristova čestog razgovora s Ocem: »Ti, Oče, u meni i *Ja*, u tebi...« Ako je kršćanstvo djelo Troosobnoga Boga, moralo je pokazati svoju personalističku dimenziju i na svakom čovjeku. Čovjek — taj *spo) naravi i osobe* — po zajedničkoj naravi sa svim ljudima, po ljudskoj »vrsti« otvoren je za-

jedništvu društva i općenitosti pojmovne spoznaje sa svim zakonitostima ontike, logike, etike, ali po osobnosti je svoj, vlastit, originalan i nesaopćiv, slobodan u samoostvarenju i samostvaralaštvu. Između osobnosti i zajedništva može biti napetosti, ali ne smije biti protuslovlja. Niti zajednica smije pogaziti osobu, niti se osoba smije iščupati iz zajedništva. Osoba, izvor neotuđivih prava, ujedno je i nosilac neotklonjivih dužnosti prema drugim osobama, prema užoj i široj zajednici.

Na vrlo uzburkanom moru našeg stoljeća ratova i revolucija lada Crkve mora ploviti između dviju krajnosti društvenih težnji: sa Zapada pretjerani *individualizam* u oblicima ideoloških moralnih i društvenih liberalizama; s Istoka revolucionarni *kolektivizam* u raznim oblicima internacionalnih i nacionalnih socijalizama. Pogibelj prvih, da pojedinac razbija zajednicu ili parazitski živi od njezina tijela. Pogibelj drugih, da pregaze osobu za račun društvenih probitaka i klasnih ciljeva. Crkva se mora smjestiti u sredinu između obadviju krajnosti, navješćujući evanđeosku *sintezu osobnosti i zajedništva*, i za Crkvu i za svijet. Slično je to onom tako potrebnom spajanju demokratskoga bratstva i hijerarhijskoga starješinstva, a to je Božja sinteza u crkvenosti obaju Saveza. U bitnoj jednakosti svih izbija osobna vrijednost čovjeka. U nadređenom vodstvu starješinstva probija se zajedništvo do organizirane i stabilizirane vlasti. Pojedinci su, ma koliko naglašavali jednakost osobne vrijednosti, tek hrpa kamenja. Tek po ujedinjujućoj vlasti ugrađuju se skladno u zgradu zajedništva sa svojim raznolikim darovima i službama. Taj naravni spoj osobnosti i društvenosti podloga je nadnaravne strukture Božjeg naroda u Crkvi.

Personalizam je u modernoj filozofiji nadošao u dobar čas za Crkvu. Nikao je kao zdrava reakcija protiv pretjeranog poopćavanja čovječnosti u raznim idealizmima i panteizmima, ali i protiv pretjerane kolektivizacije na štetu osobnosti. U svojim najboljim predstavnicima nije podlegao napasti individualizma, nego želi osobnost ugraditi u društvenost. Naglašava osobu da ne bude utopljena u općoj socijalizaciji današnjeg društvenog zbivanja, ne da je izdvoji iz društvenih obveza. Izdiže osobu kao temeljnu i nezamjenljivu vrednotu humanizma, da je ne pregazi opća kolektivizacija. Naglašava slobodu osobe protiv determinizma i automatizma, ali slobodu podvrgnutu moralnom redu i društvenom poretku protiv anarhizma Sartreove kumirske i rušilačke slobode. I egzistencijalizam je zašao na tračnicu personalizma, ali s toliko protivnih i protuslovnih stavova da ne možemo naći zajedničke baze za vrednovanje osobe, osim gole »egzistencije«. I Blondelov akcionizam ugradio je u sustav najbolje zamisli personalizma, doduše sa slabim utemeljenjem osobe u ontologiju čovjekova bitka, ali s jakim proširenjem osobnosti u »djelovanje osobe«: prema stvarnom svijetu (*homo faber*), prema misaonom spoznanju »praktične logike« (*homo philosophus*), prema moralnim vrednotama (*homo ethicus*), prema transcendentnom osvajanju Boga (*homo religiosus*). I Whiteheade je u svoj sustav scijentizma uvrstio »čo-

vjekov svijet«, a na vrhu čovjekove piramide nalazi se gospodujuća volja, koja osobno i slobodno upravlja vlastitim bićem. N. Hartmann je u svoj opsežan metafizički sustav uključio čovjekovu »moralnu slobodu«, kojom se otima determinizmu prirode da bi ostvario vlastitu osobnost, da izabere vlastitu sudbinu, da u se usvoji vječne vrednote. I Schelerova »fenomenologija volje« izražava osobnu slobodu ljubavi kao glavni put do osobnoga Boga, ali s prenatlaženom autonomijom volje, otkinute od bitka i uma. Noviji zastupnici fenomenologije rado se bave »pojavnošću osobe« u iskustvenoj sferi, zapuštajući nužni temelj osobnosti u duhovnom bitku čovjeka, kako je personalist Bowne ontički temeljio osobu.

Nedavno smo u *Obnovljenom životu* (1—1979, str. 5—13.) mogli pročitati predavanje kard. Wojtyła na tonističkom kongresu 1974. g. o temi »Osobna struktura samoodređenja«. Obrađena je fenomenologija osobnosti u činima volje bez ontologije osobe. No time on nipošto ne niječe ono što čini srž tomizma: »*Agere sequitur esse.*« Djelovanje slijedi Iz bivstvovanja. A osobno djelovanje umno-slobodne svijesti Iz duhovnog bitka čovjekova. Današnji je Papa, vidi se iz enciklike, kao mislilac već dugo na tračnici personalizma. Zato se radujemo primjeni te plodne misli na spasonosnu poruku, primjeni za sva vremena iz nadvremenskog Evanđelja, no napose za naše vrijeme kad je čovjekova osobna vrijednost toliko ugrožena. Zađimo u njegovu encikliku da promotrimo njezine personalne naglaske.

1. *Kristoloski personalizam*

Uvod enciklike baca pogled na skori svršetak drugog tisućljeća kršćanske povijesti. Taj datum doziva nam u svijest »ključnu Istinu vjere« o povijesnom dolasku Boga u tijelu među tjelesne ljude. To je osobni dolazak »*Riječi* koja tijelom postade«, silazak među nas »jednorodnoga Sina«. U njemu dobismo konačnu objavu Boga, koji je »na mnogo načina govorio ocima po prorocima, a na kraju... progovorio nam je po *Sinu*«. Božje utjelovljenje u Kristu osobna je teofanlja Boga koji je »ušao u povijest čovječanstva te kao čovjek postao subjektom povijesti«. Nije se utopio u općem kolektivu, nego je visoko iznad svih ljudi kao »*jedan* od nas«, kao »*jedan* od milijarda, a Ipak *Jedinstven!* Njegov dolazak djelo je »ljubavi I milosrđa sa svom božanskom *slobodom*«. Nije se utjelovilo cijelo Božanstvo, nego tek druga osoba — »*Jedinorođenac Očev*«. Nije nas otkupilo cijelo Božanstvo, nego samo utjelovljena *Riječ*: »*Upravo On, samo On, zadovoljio je vječnu Očevu ljubav.*« Zato s posebnom zahvalnošću »*k njemu upravljamo svoj pogled, jer je samo u njemu. Božjem Sinu, spasenje.*«. Kao što ga je Petar osobno priznao »*Ti si Krist, Sin Boga živoga!*«, kao što mu je rekao: »*Ti imaš riječi života vječnoga!*«, tako i Crkva samo njega priznaje svojom Glavom: »*K njemu* koji je Glava, *k njemu* po kom je sve stvoreno, *k njemu* koji

je put, istina i život, *k njemu* koga gledajući vidimo Oca, *k njemu* koji je morao otići od nas ... da bi Branitelj došao.« Na koncu odlomka zvoni snažan zaključak: »svemu tome *On* je izvorište. *On sam. On* Otkupitelj!« Po njemu se Bog približio svijetu: »U Kristu i po Kristu Bog se potpuno objavio čovječanstvu i konačno mu se približio.«

Nisu to za nas nove istine, nego su novi personalni naglasci koji kristolocentričnu objavu osobno centriraju na jedinog Posrednika otkupljenja. Krist je u svojim govorima govorio i o Bogu i o svom spasiteljskom djelu tim osobitim osobnim rječnikom. Kad je Crkva upotrijebila za troosobnoga Boga i za utjelovljenje Sina pojam »hypostasis«, izrazila je jednim pojmom isto što je Krist govorio u mnogo zgoda osobnim zamjenicama: o svom Ja, o Očevu Ti, o Duhovu On. Tko poznaje dogmatsko poniranje u tajnu Trojstva, znade i razlog, zašto Ocu uvijek TI u izravnom razgovoru, a zašto Duhu uvijek On. Od Oca Sin sve prima pa zato s njim razgovara i njega moli jer je od njega i poslan kao što u njemu živi: »Ti, Oče, u meni i ja u tebi!« Od Duha ništa ne prima, niti je od njega poslan, nego njemu sve daje, njega osobno šalje. U poretku izlaženja Sin posve ovisi o Ocu, ne o Duhu, a Duh, izlazeći od obojice, od njih zavisi i živi i poslan je.

Papa ne ulazi u spekulativnu teologiju, nego želi da bude jeka Kristove objave, koja je s božanske strane sva personalna. Tu je prouzročitelj i ljudske osobnosti i osobne upravljenosti svega otkupljenja na ljude osobno.

2. *Soteriološki personalizam*

Pošavši od izvora spasenja — Otkupitelja, Papa prelazi na *otkupljenike* za koje Krist umire. To je božanska dimenzija otkupljenja, koju Bog upravlja na nas ljude. Na više mjesta u enciklici odjekuje Papin personalni naglasak. Nije Krist nas otkupio kao bezimeni kolektiv, nego je umro »za svakoga čovjeka«. Već se po utjelovljenju sjedinio »sa svakim čovjekom«, postavši nam u svemu sličan. U javnom djelovanju išao je prodorno »do samoga čovjeka«, sišao je »u dubinu ljudskih savjesti« dodirujući *unutarnju tajnu čovjeka*. Kao nitko On je »na jedinstven i neponovljiv način prodro u misterij čovjeka, ušao mu je u srce«. Postao je »savršeni čovjek«, da bi kao »Slika Boga nevidljivoga« vratio Adamovoj djeci »sličnost s Bogom«. Popravio je pokvarenu sliku ruševinom prvoga grijeha: »Kao što je u čovjeku — Adamu ta veza (s Bogom) slomljena, tako je u Čovjeku-Kristu iznova povezana.« Zato je Kristovim otkupljenjem čovjek »iznova izražen« i »iznova stvoren«. Sve zasluženo Kristovo bogatstvo namijenjeno je stoga »svakom čovjeku« jer predstavlja dobro »za svakoga pojedinog čovjeka« ... Našli bismo u razlaganju enciklike više takvih odjeka personalne primjene otkupljenja, kao da je Papa želio biti jeka Ivanova prologa o Riječi-Svjetlu koje

»rasvjetljuje *svakoga čovjeka*«. Čini se da Papa želi isključiti svako sužavanje Kristova otkupiteljskog učinka na ograničeni sloj spašenih (janzenisti), ili, još više, želi -postaviti pretpostavke za sveopću osobnu primjenu Kristova spasenja na bilo kojega pojedinca, prezrena i pregažena od anonimne kolektivnosti.

Na taj visoki poziv Božje dobrote treba da odgovori isto tako svaki pojedinac osobno, ukoliko je dopro do spoznaje Kristova svjetla. Te primjene naći ćemo u zadnjem dijelu enciklike o kršćanskom pozivu i odzivu. Nisu dovoljne samo općenite društvene kategorije pripadnosti Crkvi, nego se traži osobni poziv milosti: »Za cijelu zajednicu Božjega naroda i za svakog od njenih članova nije toliko bitna društvena pripadnost, nego ono što je za *svakoga* bitno jest 'poziv'.« Pripadanje Tijelu Crkve »proizlazi iz *posebnog poziva* ... svakom članu te zajednice upućuje poziv: 'Slijedi me!'« Papa izričito ističe taj »duboki *osobni* vid i dimenziju«, koji nas uključuju u zajednicu Crkve. Unatoč svim organiziranim apostolskim poticajima potrebna je osobna »svjesnost poziva i odgovornosti za tu osobitu, jedinstvenu i neponovljivu milost«. I daljnji odzivi suradnje za izgradnju Crkve moraju imati tu osobnu svijest kao temelj. I vjernost pastira u služenju, i vjernost posvećenika u celibatu mora biti čin kojim se »svjesno i slobodno obvezujemo«, pa zato pozvanik treba da učini »sve što se može da bude zahvalan za taj dar i vjeran obezi koju je na sebe zauvijek primio«. Celibat je vrijedan kad »u duhu zaručničke ljubavi dariva *vlastitu osobu* Kristu i zajedno s njim svima onima kojima On šalje« takve posvećenike.

3. *Ekleziološki personalizam*

Crkva nastavlja Kristovo otkupiteljsko poslanje u stalnom »misionarskom stavu« poslanja prema ljudima. Zato poprima iste dimenzije kao i Kristovo otkupljenje: društvene i osobne. U poglavlju o poslanju Crkve Papa brižno povezuje zajedničke i posebničke elemente, jer je Crkva poslana i »čovječanstvu« i »svakom čovjeku«, a Crkvu tvore osobe u zajednici: »svi njezini članovi skupa sa samim Kristom«.

Misijski pristup Crkve čovjeku mora biti s osjećajem »dubokog poštovanja prema onome što je u *svakom čovjeku*«. Nije to samo zbog njegove slobode, nego i zbog časova milosti koji treba da nastupe kada Duh Sveti hoće, jer on »puše gdje hoće«. Obraćanje je »djelo milosti u kojoj čovjek treba *cijeloga sebe* iznova pronaći«. Papa se poziva na primjer Krista i apostola, jer su znaH spojiti snažno svjedočenje za objektivnu istinu Božju s poštivanjem subjektivne slobode, jer je »sloboda uvjet i temelj pravog *dostojanstva ljudske osobe*«.

Budući da se Krist po utjelovljenju sjedinio sa »svakim čovjekom«, a žrtvu otkupljenja prinio za svakoga, mora i Crkva poći ne samo svim

ljudima i svira narodima, nego i »svakom čovjeku«. Papa upozorava kako poslanje Crkve ne smije ostati u apstraktnom čovjeku kao takvom, nego treba da obuhvati čovjeka u »*konkretnom, povijesnom*« stanju, a to je briga »o svakom čovjeku« u »svojoj *jedinoj neponovljivoj* ljudskoj stvarnosti«, jer po toj osobnosti u »*pojedinačnoj stvarnosti*« ima vlastitu povijest života, osobito vlastitu povijest duše. Krist, koji je naš Put k Ocu, ali i put k čovjeku, zacrtao je »osnovni put Crkve«: da kroz otajstva utjelovljenja i otkupljenja pristupi svemu čovječanstvu i svakom čovjeku. »*Taj je čovjek put Crkve.*« »Taj je čovjek prvi i osnovni put Crkve.« Odmah slijedi dvaput opetovana formula: »*svaki čovjek bez izuzetka*«, jer Krist nudi svoju svjetlost i milost »*svakom čovjeku i svim ljudima*«. Zato se Crkva mora zanimati za sve brige i muke, dileme i probleme povijesnog čovjeka, da bi ljudski život »odgovarao pravom ljudskom dostojanstvu«.

Crkva napose mora biti »*čuvaricom slobode* koja je uvjet i temelj ljudskog dostojanstva«. Postoje dvije vrste napasti na »pravu slobodu čovjeka«: jedna je od anarhije nepodvrgnute slobode, druga od tiranije protiv društvene i vjerske slobode. Prva iznutra kvari smisao slobode, druga izvana oduzima praksu slobode. Zato Papa traži »slobodu utemeljenu na istini« jer Krist želi dati »istinsku slobodu«. Ona razvikana sloboda bez istine i bez vrednota tek je »prividna sloboda«, tek je »površna i jednostrana«, dok čovjeka ne prožme »*sva istina o čovjeku i svijetu*«. U tom smislu Papa navodi Kristovu riječ: »Upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi.« Protiv tiranskog oduzimanja slobode opet navodi Kristov primjer koji ga stavlja »uz ljude što su bili zbog istine suđeni«. Tako je postao zastupnik i odvjetnik čovjeka koji živi »u duhu i istini«. I Crkva mora tim putem stradanja za istinu, da snagom istine pokreće čovjeka i svijet, a snagom ljubavi pomaže svakom čovjeku pronaći Krista, koji je uz Crkvu »snagom one istine i one ljubavi što se u njemu očitovaše kao jedinstvena i neponovljiva punina« ... Osobito se osobno radujem što današnji Papa u svojim govorima i spisima tako očigledno *spaja istinu i ljubav* da bi izrazio poslanje Krista i Crkve. Ne slijepa ljubav bez očiju istine, ne kruta istina bez topline ljubavi, bez srca za čovjeka. »Ta ljubav i težnja za spoznanjem istine moraju hodati rukom pod ruku« da bi Crkva išla Kristovim putem do čovjeka.

Personalna dimenzija Crkve očituje se i na sakramentalnom području, koje počinje s tajnom krštenja, da se uspne do vrha u tajni euharistijskog sjedinjenja s Kristom. Napose su obrađeni Euharistija i pokora, lako je oživljen njihov *zajedničarski vid*, potreban za suvremenu praksu Crkve, nipošto ne valja umanjivati *osobni vid*. Obraćanje je, kao i grijeh, nešto posve osobno — »dubok imutarnji čin«, pa zato traži osobno odrješenje, kako je i Krist činio u javnom životu. Osobno se griješi, osobno se kaje, pa se osobno i odrješuje u ime Crkve, koja opet u ime Krista oprašta grešniku. Pojedinačnom ispovijedu Crkva poziva na »*osobni čin*« pokajanja s odlukom o popravku i zadovoljštini«, time brani »*pojedi-*

načno pravo ljudske duše«, a to je »pravo na osobniji susret s raskatim Kristom«, koji preko svoga službenika oprašta. Bez takva obraćenja i sudjelovanja Euharistija bi bila »lišena svoje pune otkupiteljske djelotvornosti«.

4. *Antropološki personalizam*

Put Crkve do konkretnog čovjeka nužno otvara cijelu skalu antropoloških primjena osobnosti na ljudska prava i dužnosti, neotuđivih prava i neotklonjivih dužnosti. Papa je u toj temi najopsežniji, zahvaćajući u širok raspon problema današnjeg svijeta. Taj dio enciklike najviše je odjeknuo kod onih izvan Crkve i kršćanstva.

Početak antropološkog personalizma Papa opet traži u tajni utjelovljenja i otkupljenja, odakle ljudsko dostojanstvo dobiva i svoju naravnu puninu i nadnaravno uzdignuće. Ta »ljudska dimenzija otkupljenja« ponajprije ruši klasne, rasne i narodne ograde među ljudima. Zatim daje čovjeku da »do dna sebe shvati«, da »iznova pronade samog sebe«, da urodi ne samo štovanjem Boga, nego i »divljenjem samom sebi«, jer u Kristu otkrivamo »vrijednost čovjeka pred očima Stvoritelja«. Zadržuje nas Papin zaključak: »To duboko divljenje pred vrijednošću i dostojanstvom čovjeka zapravo se zove Evandjelje.« A budući da je Krist oživio pravu pojavu čovječnosti, opet novi zaključak izvanredne vrijednosti: »To divljenje određuje također Isusovo mjesto i njegovo osobito građansko pravo u povijesti čovjeka i čovječanstva.« Razlog je u tome što je Kristovo otkupljenje »čovjeku zauvijek vratilo njegovo dostojanstvo i smisao njegova bivanja na svijetu«. To je milosno dostojanstvo djece Božje i uskrsni smisao vječnog života, života u Bogu. Krist je vratio čovjeku »pravu slobodu čovjeka« od otuđenja grešne i smrtne zarobljenosti, kao i društvenu slobodu, koju Crkva propovijeda i po mogućnosti promiče u svijetu mnogih izrabljivanja.

S visine religije Papa prelazi u nizine svagdašnje povijesti današnjih društvenih zbivanja. Gleda suvremeno čovječanstvo pod »znacima vremena«, koji ozbiljno govore o krizama i strahovima mnogih ljudi. U čemu je »srž drame«? — Ne samo da se oduzimaju plodovi rada od proizvođača nego »se okreću protiv čovjeka«, i zato suvremeni čovjek živi u strahu od »nezamislivog samouništenja«. Mjesto da ljudi poduzmu »razumno i pošteno planiranje«, zloupotrebljavaju snage zemlje za vojnu premoć, za kvarenje prirodnog okoliša. Dok tehnička industrija brzo napreduje, »etički razvitak stalno zaostaje«. Stalno se nameće pitanje da li čovjek kao čovjek takvom tehnikom postaje bolji, zreliji, svjesniji svojih dužnosti prema drugima, osobito prema slabijima i potrebnijima pomoći. Krist je kršćanima postavio zadatak da budu osjetljivi »za pitanja koja se tiču čovjeka«. A to su prvobitno *moralna pitanja* dužnosti i

prava svakog čovjeka, naroda, države, ugroženih od egoitama osobnih, nacionalnih, imperijalističkih. Ta bitna pitanja Crkva ne može izbjegavati jer spadaju na njezino osnovno poslanje prema čovjeku i njegovoj budućnosti. Stvoritelj je predao svijet čovjeku na »kraljevanje« i »vladanje«, a to znači »prvenstvo etike nad tehnikom, prednost osobe nad stvarima, nadmoć duha nad stvari«. Samo tako dolazi do »razvitka osoba«, a taj razvitak nije toliko da »netko više ima, koliko da više bude«.

Postavivši etičkog čovjeka kao temeljno mjerilo vrednovanja. Papa prelazi na mnoga pojedinačna pitanja i osude. Čovjek se ne smije »odreći samoga sebe...«, ne smije postati rob stvari, rob ekonomskih sustava, rob proizvodnje, rob vlastitih proizvoda«. Takvu civilizaciju robovanja stvar materijalizirana proizvodnja profita, a ne humaniteta. Nije dosta apstraktno odgovoriti na pitanje »Tko je čovjek?«, nego treba cijeli dinamizam života, i ekonomije i društva i države, praktično podvrgnuti vrednotama čovječnosti. Zatim Papa osuđuje raspoloženje potrošačkog društva koje u svom preobilju ne mari za tolike gladne u svijetu. Osvrće se i na zlorabu slobode onih koji ograničuju i onemogućuju slobodu slabih i bijednih. Sve to predstavlja »divovski razvitak biblijske usporedbe o bogatašu i siromahu Lazaru«. Papa uočava kako su nesposobne današnje ekonomske strukture i mehanizmi pred tim teškim etičkim zahtjevima. Tu je srž drame, a teške posljedice, štete i povrede mora podnositi »uvijek čovjek«. Dok jedni gomilaju bogatstva, drugi su u groznici inflacija i nezaposlenosti.

Moralni zadatak etičkog rješavanja svjetskih razmjera traži »uzajamnu odgovornost, široko shvaćenu«, što vodi u »preoblikovanje ustrojstva gospodarskog života«, a to pak traži »obraćenje misli, volje, srdaca«. Mjesto lažne slobode sebičnih nagona za stjecanjem i vlašću treba da zavlada »istinska ljudska sloboda« u skladnom djelovanju i suodgovornom razvitku pojedinih ljudi i naroda, kako nas uči enciklika *Populorum progressio*. Moguće je izgraditi bolji svijet, ali u njegove temelje treba ugraditi »svijest moralne odgovornosti«. Napokon Papa upozorava kako će povijesni čovjek morati pristupiti eshatološkom sudu Kristovu, koji će nas suditi prema tome kako smo »učinili jednome od ove moje najmanje braće«.

Papa je svjestan da će takva razmišljanja neki proglasiti »apstraktnima«, a neki da će optuživati Crkvu. No Crkva ne može odstupiti od svog oružja duha i naviještanja riječi »u zgodno i nezgodno vrijeme«. Ona ne prestaje moliti i jednu i drugu stranu — »u ime Boga i u ime čovjeka«. — da prestanu ubijati, razarati, istrebljivati. »Mislite na svoju braću koja trpe glad i bijedu! Poštujte svačiju slobodu i dostojanstvo!«

Posebnu vrijednost ima poglavlje o »slovu« i »duhu« ljudskih prava. Papa raskrinkava one koji su puni deklaracija o pravima čovjeka, a praktično ih gaze kad ih valja primijeniti na konkretne ljude, napose u

pravima vjerske slobode. (Osjeća se odakle je Papa došao, iako toga ima i drugdje po svijetu.) Svaki društveni program htio bi biti »čovječan« po naslovu, iako vrijeđa »čovjeka« nasiljem, terorizmom, mučenjem, raznim diskriminacijama. »Dobro osobe« glavni je činilac »općeg dobra« i ne smije se mimoći u ime općenitih fraza. Bolje bi bilo reći, upozorava Papa, »dobra osobe u zajednici«. Ako se ona pogaze, propada i opće dobro, jer »gaženje ljudskih prava ide ukorak s gaženjem prava naroda«. Crkva je prema raznim totalitarizmima zauzela svoje negativno stanovište, jer se tzv. »dobro države« izrodilo u »dobro određene stranke«. Zato prihvaćanje »slova« o ljudskim pravima ne znači prihvaćanje »duha«, nego je često u bolnoj suprotnosti, jer određena skupina nameće svima svoj recept, čak uz pritiske, zastrašivanja, nasilja, teror... Papa napose ističe »bolno iskustvo« povrede vjerskih prava te tvrdi: »Ograničenje vjerske slobode osoba i njeno vrijeđanje protive se dostojanstvu čovjeka i njegovim objektivnim pravima.« To je »korjenita nepravda« jer po- gađa ono »izvorno ljudsko«. A zbiva se, kad ateisti daju puno građan- sko pravo samo ateistima, dok su vjernici »jedva podnošeni«, ponegdje dapače »lišeni građanskih prava«. Papa ne želi ulaziti u pojedinosti, ali znade i osjeća, kako mnogi vjernici »podnose muke diskriminacije i pro- gona zbog imena Božjega«. Od vlasti ne traži Crkva nikakve povlastice, nego »poštivanje elementarnog prava«. To vodi »Istinskom napretku čo- vjeka u svakom režimu«.

Možda nisam pokupio sve personallističke naglaske ove značajne enciklike. Ipak je dosta da uočimo one glavne, pa da se I mi zamislimo nad njom tražeći daljnju primjenu na svom moralnom I radnom pod- ručju. Ne mogu opća načela, pa ni personallistička načela, Izvesti moralnu primjenu, dok je mi sami *osobno* ne prihvatimo i ne provedemo na *živim osobama*. Može I personalizam ostati u općim frazama o osobnosti, a da ne prihvati osobne primjene, konačnu kršćansku i ljudsku praksu.

Obilje je takvih praktičnih primjena za svakoga od nas: prema vla- stitom obraćenju, prema obiteljskom poštivanju svakog člana, prema radnom položaju svakog radnika, prema prezrenima u društvu, prema progonjenima zbog Istine i pravde, prema zapuštenima I nemoćnima, prema djeci — rođenoj i još više nerođenoj, danas u mnogim zemljama prepuštenoj samovolji sebičnih supružnika I besavjesnih liječnika. U sve- ćeničkoj djelatnosti to je briga za svakoga člana župe, ne samo u kolek- tivnoj pastvi, nego i u brizi za »Izgubljene ovce«. Za biskupa to je briga za svakog svećenika i pastoralnog pomoćnika, najprije na vjersko-moral- nom osiguranju, a tek onda na ekonomskom osiguranju.

Htio bih istaknuti potrebne primjene na onim gorućim područjima kršćanskog življenja, a Izlaze iz ove enciklike iako ih ona nije izrekla ni dorekla:

1. Danas je ugrožena *vjera pojedinaca*, jer su primili u starom dru- štvu samo tradicionalno kršćanstvo plemenske zajednice, a ne *osobno kršćanstvo* proživljene vjere i staleške pouke. Ulazeći u razbijeno zajed-

ništvo velegradske civilizacije, gube se u vjeri jer nije postala *osobno uvjerenje*. Tu treba da pomogne jača i dublja kateheza, da bismo se svuda po svijetu osjećali povezani s Kristom i Crkvom. No osobno kršćanstvo stječe se između 15. i 20. godine života, a u to smo doba tako nemoćni u katehezi odlutalih naraštaja.

2. Danas je ugrožena čvrstoća i čistoća *obiteljskog ognjišta* i od moralne anarhije i od društvene stihije radnih i neradnih putovanja na sve strane. Ženidba postaje sve više trgovački ugovor o tijelu, a ne savez duša i čvrsta povezanost osoba, koji treba da traje sve dok *osobe traju* na ovom svijetu, sve dok se u djetetu odgaja *osobnost*. Rastavama se, i to nemilo, gaze prava i druge strane i djetetove duše. Pobačajima se strašno gazi pravo nerođene djece na život, jer ona su *ontičke osobe* i prije poroda, i prije osvještenja osobnosti. U Francuskoj je najviše pogodovalo širenju abortusa rašireno mišljenje pozitivističkih sartreovskih egzistencijalista, da se tek slobodom pravi osoba, da tek čini svijesti čine osobu. Tome je mišljenju podleglo javno mišljenje, kako sam čitao u jednom izvještaju liječnika. No u zdravom personalizmu osoba je i prije svjesnih čina, koji su zato svjesni i slobodni, jer ih čini duhovna osobnost. Duhovna suština izvor je produhovljenih čina osobe.

3. Danas je ugrožena *osobna savjest* raširenom dresurom javnog mišljenja koje određuju »menadžeri mass-media«, vrlo rijetko skloni etičkim vrednotama, ali vrlo očito preskloni potrošačkom i uživalačkom raspoloženju masa. U tom ozračju ginu karakteri, gine i snaga kršćanskog svjedočenja. Postaje pravilom vladanja: »Pa i drugi to čine! I oni su takvi!« Tome se vjetru iz svijeta može oteti samo jaka osobna savjest, spremna da pretrpi rугanje, pa i niže mjesto u društvu. Kako nam je, dakle, potrebno graditi jaku osobnost u Kristu, koji traži od svakoga kršćanina da ga se ne odrekne pred ljudima!

4. Danas je uskolebana privlačna snaga crkvenih institucija, ali je u porastu privlačnost *jakih ličnosti*, kako nam pokazuju značajni likovi biskupa Camare, oca gubavaca FauUeraua, Majke Terezije i oca Gabrića, pa i samoga pape Ivana Pavla II., da i ne spominjem ostale, nama manje poznate. Ugled položaja manje djeluje od snage osoba. Znak je to koliko truda treba za izgradnju unutarnje osobnosti u značajnoj djelatnosti. Veličina duha prvotno je dar Duha Svetoga, ali i odgoj snažne osobnosti skupa sa samoodgojem diže pojedince iznad prosjeka »institucionaliziranih ljudi«. Treba se mnogo boriti, a još više odricati prosječnih želja da u sebi i u drugima izgradimo prodorne apostole kao magnetne za više težnje u ljudskim dušama. Ne mora to biti odmah na svjetskoj pozornici, dosta je u okviru župe ili mjesta koje osjeća prisutnost »Božjega čovjeka« u svojoj sredini. Takvi ljudi dižu ugled i samoj crkvenoj instituciji, kako neprestano vidimo u životima svetaca. Da, trebaju nam zapravo *svetačke ličnosti*, u manjem i većem opsegu, da bi Crkva u nekim zapuštenim sredinama opet postala privlačna, opet osvajalačka.

Mogli bismo i dalje nabrajati osobne primjere u svim smjerovima crkvenog života, no uvijek ćemo kroza svu raznolikost izići na isti zajednički nazivnik: tko se dao posve osvojiti od Boga, taj i druge osvaja. U kome je Krist posve zavladao, po tome privlačno djeluje i na mnoge ljude dobre volje. Tko se sam posve usmjerio k zadnjoj stvarnosti neba, taj i druge vuče k nebesima. Tko je nadvladao svu svoju sebičnost kao »čovjek za druge«, toga će i drugi osjetiti kao »svoga čovjeka«. Samo oni koji su poput Pavla »ukorijenjeni i utvrđeni u ljubavi«, dovoljno su snažne osobe da postanu magneti ljubavi, koja pravo cvate na stablu istine. Koliko je Kraljevstvo Božje »u nama«, toliko se iz nas širi da se prelije u »Kraljevstvo Božje među vama«.

»POUR TOUT HOMME«

Résumé

Partant de la donnée biblique touchant la personnalité de Dieu même, puis de chaque homme qui s'édifie dans la communauté d'hommes, l' A. nous avertit, dès l'abord, de deux dangers: d'une part de l'individualisme occidental exagéré, d'autre part de l'accentuation excessive et multiforme du collectivisme oriental. Voulant accentuer la saine synthèse que le pape Jean-Paul II nous fait dans son encyclique *Redemptor hominis*, V A. se met à présenter quelques vues essentielles du sain personnalisme, lesquelles apparaissent clairement dans l'encyclique, comme par ex. le personnalisme christologique et sotériologique. C'est-à-dire que le Christ s'est fait chair, est mort et ressuscité pour *chaque* homme. Cette oeuvre du Christ se poursuit dans l'Eglise (personnalisme ecclésiologique), où chaque individu se purifie de la faute d'Adam et se rencontre comme pécheur personnellement avec Dieu, de sorte à obtenir la rémission des péchés et à s'unir à lui dans l'Eucharistie. L'Eglise comme corps mystique du Christ est un ensemble de personnes conscientes de leur valeur et personnellement responsables. Comme telle l'Eglise continue l'oeuvre du Christ, ayant pour but de sauvegarder et de développer la liberté de l'homme en Dieu. Cette liberté est mise en danger d'une part par l'anarchie de la liberté effrénée, d'autre part par la tyrannie qui contrarie la liberté sociale et religieuse. La première corrompt à l'intérieur le sens de la liberté, l'autre supprime de l'extérieur la pratique de la liberté. Le pape met l'accent sur la *véritable liberté dans la charité*.

La valeur de chaque homme le pape la voit dans la valeur de la personne du Christ, de son oeuvre de rédemption, de l'orientation nouvelle de l'homme, laquelle vient de Dieu. Là est aussi la source de la valorisation de l'histoire et de l'homme dans sa vie concrète. Malgré le progrès technique, la primauté appartient à la personne et à son développement éthique et moral. C'est pourquoi le pape se lève contre l'asservissement de l'esprit et de l'homme et s'engage pour la dignité de chaque personne, relevant en même temps la responsabilité collective pour la croissance spirituelle des individus. Aussi le bien de la personne dans la communauté est au-dessus de tout. Le pape exige surtout, non pas des privilèges, mais le respect du droit élémentaire des hommes à la liberté religieuse.

A la fin l' A. termine par la demande d'une foi personnelle plus profonde dans chaque individu, de la valorisation de la personne à tout niveau, commençant dans la famille, de la conscience personnelle plus forte, voulant des personnes fortes, voire des saints.